

PISA-2018: УКРАЇНА В ЦЕНТРІ УВАГИ

15

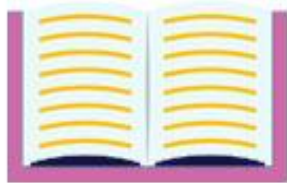
Чи готові українські підлітки
до міжнаціонального
спілкування та життя
в багатокультурному світі?

ЛИПЕНЬ 2021

- Наскільки учні розуміють особливості спілкування у міжкультурному просторі?
- Які фактори впливають на рівень усвідомлення міжкультурного спілкування учнями?
- Чи впливають контакти учнів з людьми інших країн на їх готовність до життя в багатокультурному світі?

Наскільки 15-річні підлітки усвідомлюють особливості міжкультурного спілкування? Чи впливають контакти учнів з людьми інших країн на їхню готовність до міжнаціонального спілкування та життя в багатокультурному світі?

ДАНІ PISA-2018:

- Спілкуючись своєю рідною мовою з людьми, рідною мовою яких є інша, 88 % українських 15-річних підлітків погоджуються або цілком погоджуються з тим, що вони уважно слухають, що ті кажуть; 84 % учнів у разі виникнення проблем у такому спілкуванні шукають способи їх подолання; менша частка учнів уважно стежить за реакціями співрозмовників (75 %), а ретельно все пояснює лише 71 % учнів.
- Українські учні демонструють значно нижчий (-0.18), ніж у середньому по країнах ОЕСР, рівень усвідомлення міжкультурного спілкування.
- В Україні учні із сільської місцевості мають найнижчий рівень усвідомлення міжкультурного спілкування, а учні ліцеїв / гімназій / спеціалізованих шкіл мають суттєво вищий рівень цього індексу, ніж учні інших типів закладів освіти.
- Дівчата та учні з високим соціально-економічним статусом демонструють вищий рівень усвідомлення міжкультурного спілкування майже в усіх типах населених пунктів і майже в усіх типах закладів освіти.
- Позитивний зв'язок наявний між усіма індексами, які характеризують готовність учнів до міжнаціонального спілкування та життя в багатокультурному світі.
- В Україні 15-річні підлітки найбільше контактують з людьми інших країн у колі своїх друзів.

НАСКІЛЬКИ МІЖКУЛЬТУРНІ КОМУНІКАЦІЇ НЕОБХІДНІ УЧНЯМ У СУЧАСНОМУ СВІТІ?

УСВІДОМЛЕННЯ ДІТЬМИ ТА ПІДЛІТКАМИ НЕОБХІДНОСТІ МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ ПОЗИТИВНО ВПЛИВАЄ НА ЇХНЄ ЖИТТЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В МАЙБУТНЬОМУ

Глобальні компетентності учнів, які було оцінено в PISA у 2018 році охоплювали питання, що оцінювали здатність: 1) розуміти та аналізувати виклики глобального світу; 2) цікавитися цінностями та світоглядом інших людей і приймати інші погляди; 3) долучатися до відкритої та ефективної взаємодії між культурами; та 4) вживати заходів для колективного добробуту та сталого розвитку. Третій вимір аналізує здатність учнів відкрито спілкуватися з людьми з інших культур, розумітися на міжкультурних контактах і володіти іншими мовами, окрім своєї власної.

Підлітки, які мають навички розуміти культурні норми, стиль спілкування людей інших культур і форму поведінки людей, у міжкультурному контексті можуть легко спілкуватися та адаптуватися до будь-якої ситуації. Такі діти розуміють важливість шанобливого ставлення до людей інших культур, прагнуть розуміти інших і докладають зусиль для входження до нового кола спілкування.

Ефективне спілкування передбачає вміння висловлюватися чітко, упевнено і без гніву, навіть йдеться про конфліктні ситуації. Шаноблива, доброзичлива поведінка в діалогах передбачає розуміння різноманітних очікувань співрозмовників і намір за змоги задовольнити їхні запити.

Важливими факторами ефективного міжкультурного спілкування також є володіння нерідною мовою (бажано кількома) та вміння слухати. Це означає не тільки звертати увагу на те, що було сказано, а також на те, як це було сказано, яким голосом і якими жестами це все було супроводжено. Компетентні учні є добрими ораторами, які можуть ефективно використовувати мову свого тіла та голос, коли вони обговорюють різні проблеми. Вони можуть висловити й обґрунтовувати особисту думку та переконувати інших дотримуватися певного порядку дій.

Тому розуміння особливостей міжкультурного спілкування та вміння слухати, а також ефективно спілкуватися є важливими факторами на шляху до успіху, що є важливими як у підлітковому віці, так і в майбутньому.

Усі ці фактори в PISA досліджувалися з урахуванням соціально-економічного середовища життя учнів та інших характеристик¹. PISA досліджувала обізнаність учнів про міжкультурне спілкування, їхні контакти з людьми з інших культур та аналізувала взаємозв'язок цих факторів з іншими характеристиками учнів, такими як зацікавленість у вивченні інших культур і повага до людей з інших культур, когнітивна адаптивність учнів, їхня обізнаність і самоефективність щодо глобальних проблем, ставлення до іммігрантів, а також знання та розуміння позицій інших.

¹ OECD (2020), PISA 2018 Results (Volume VI): Are Students Ready to Thrive in an Interconnected World?, PISA, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/d5f68679-en>.

НА ОСНОВІ ЧОГО РОБИМО ВИСНОВКИ?

ПИТАННЯ АНКЕТИ, ВІДПОВІДІ НА ЯКІ ВИКОРИСТАНО ДЛЯ АНАЛІЗУ

Питання ST218 з анкети учня / студента

Q60	Уявіть, що Ви спілкуєтеся своєю рідною мовою з людьми, рідною мовою яких є інша, ніж Ваша. Наскільки Ви погоджуєтеся з поданими нижче твердженнями?				
		<i>Цілком не погоджуюся</i>	<i>Не погоджуюся</i>	<i>Погоджуюся</i>	<i>Цілком погоджуюся</i>
ST218Q01HA	Я уважно стежу за їхніми реакціями	☐ 01	☐ 02	☐ 03	☐ 04
ST218Q02HA	Я часто уточнюю, чи правильно ми розуміємо одне одного	☐ 01	☐ 02	☐ 03	☐ 04
ST218Q03HA	Я уважно слухаю, що вони кажуть	☐ 01	☐ 02	☐ 03	☐ 04
ST218Q04HA	Я ретельно добираю слова	☐ 01	☐ 02	☐ 03	☐ 04
ST218Q05HA	Я наводжу конкретні приклади, щоб пояснити свою думку	☐ 01	☐ 02	☐ 03	☐ 04
ST218Q06HA	Я дуже ретельно все пояснюю	☐ 01	☐ 02	☐ 03	☐ 04
ST218Q07HA	Якщо виникають проблеми в спілкуванні, я шукаю способи їх подолання (наприклад, використовую жести, повторно пояснюю, пишу тощо)	☐ 01	☐ 02	☐ 03	☐ 04

Питання ST220 з анкети учня / студента

Q63	Чи контактуєте Ви з людьми інших країн?		
		<i>Так</i>	<i>Ні</i>
ST220Q01HA	У своїй родині	☐ 01	☐ 02
ST220Q02HA	У навчальному закладі	☐ 01	☐ 02
ST220Q03HA	По сусідству	☐ 01	☐ 02
ST220Q04HA	У колі своїх друзів	☐ 01	☐ 02

ІНДЕКСИ, НА ОСНОВІ ЯКИХ ПРОВЕДЕНО ПОРІВНЯННЯ

Для характеристики готовності учнів до міжнаціонального спілкування та життя в багатокультурному світі і порівняння цих даних в Україні з даними референтних країн² було використано такі індекси:

Індекс усвідомлення міжкультурного спілкування

На основі відповідей учнів на питання ST218 було побудовано індекс усвідомлення міжкультурного спілкування (**AWACOM**).

AWACOM-індекс: позитивні значення цього індексу означають, що учні усвідомлюють особливості міжкультурного спілкування краще, ніж у середньому учні по країнах ОЕСР.

Крім індексу усвідомлення міжкультурного спілкування (AWACOM), під час аналізу було використано інші індекси, що характеризують готовність учнів до міжнаціонального спілкування та життя в багатокультурному світі. Ці індекси розглядалися детально в попередніх числах «PISA-2018: Україна в центрі уваги»³:

1. *Індекс обізнаності учнів у глобальних проблемах (GCAWARE)*, який побудовано на основі відповідей учнів на питання анкети ST197;
2. *Індекс самоефективності учнів щодо глобальних проблем (GCSELFEFF)*, який побудовано на основі відповідей учнів на питання анкети ST196;
3. *Індекс здатності розуміти позиції інших (PERSPECT)*, який побудовано на основі відповідей учнів на питання анкети ST215;
4. *Індекс інтересу до пізнання інших культур (INTCULT)*, який побудовано на основі відповідей учнів на питання анкети ST214;
5. *Індекс поваги до людей з інших культур (RESPECT)*, який побудовано на основі відповідей учнів на питання анкети ST217;
6. *Індекс ставлення до іммігрантів (ATTIMM)*, який побудовано на основі відповідей учнів на питання анкети ST204;
7. *Індекс когнітивної адаптивності (COGFLEX)*, який побудовано на основі відповідей учнів на питання анкети ST216.

---

² Референтні країни — це країни, освітні характеристики й результати успішності 15-річних учнів яких узято для порівняння з аналогічними параметрами України. Відбір країн було проведено на підставі врахування подібності соціально-економічного становища цих країн із соціально-економічним становищем нашої країни або з огляду на їхню культурну чи історичну близькість до України. До переліку референтних країн увійшли: Білорусь, Естонія, Грузія, Молдова, Польща, Угорщина та Словачка Республіка. Дані Грузії не увійшли до порівняння у даному дослідженні, оскільки у PISA-2018 вона не використовувала пункти анкет щодо глобальних проблем.

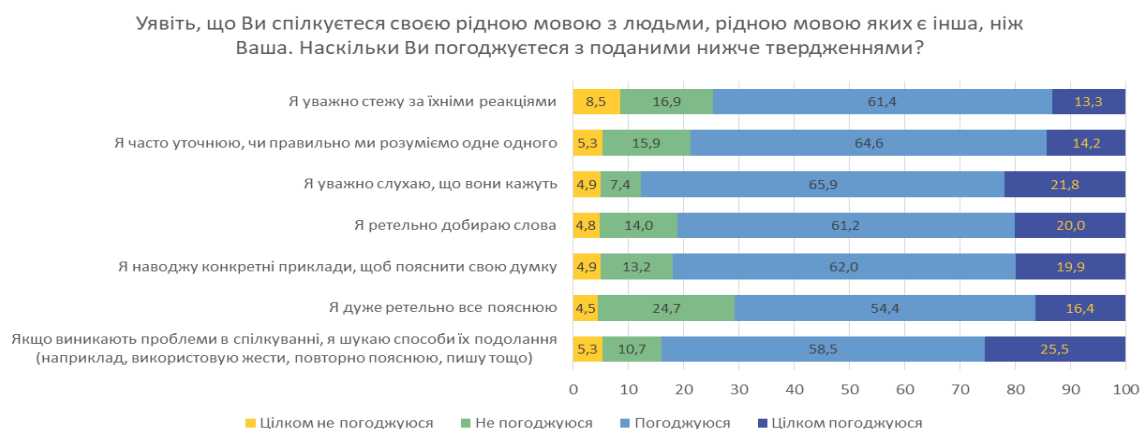
³ «PISA-2018: Україна в центрі уваги»: вип.13 «Чи мають українські учні уявлення про глобальні проблеми світу?» http://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2021/05/PISA-2018_UKRinFocus_-13_2021.pdf та вип.14 «Чи розуміють українські учні життя та світогляд людей інших культур?» http://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2021/07/PISA-2018_UKRinFocus_-14_June_2021.pdf

НАСКІЛЬКИ УЧНІ УСВІДОМЛЮЮТЬ ОСОБЛИВОСТІ МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ?

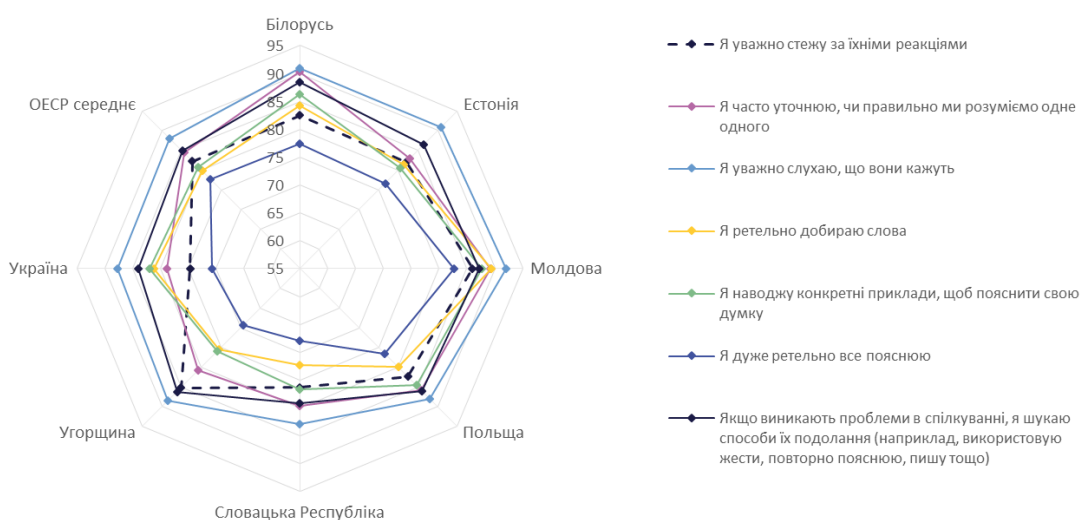
БІЛЬШІСТЬ УЧНІВ НАМАГАЄТЬСЯ НАЛАГОДЖУВАТИ МІЖКУЛЬТУРНЕ СПІЛКУВАННЯ

Переважає більшість 15-річних підлітків в Україні погоджується або цілком погоджується з усіма твердженнями стосовно своєї поведінки в ході спілкування з людьми, рідною мовою яких є інша, ніж їхня. Майже 88 % учнів погоджуються або цілком погоджуються з тим, що спілкуючись своєю рідною мовою з людьми, рідною мовою яких є інша, їм найбільш властиво уважно слухати, що ті кажуть. Якщо під час такого спілкування виникатимуть проблеми, 84 % учнів швидше за все шукатимуть способи їх подолання (наприклад, використовуватимуть жести, повторно пояснюватимуть, писатимуть тощо). Ці дані дуже близькі до середніх значень по країнах ОЕСР. Найменшими в Україні є частки учнів, які під час такого спілкування дуже ретельно все пояснюватимуть (71 %) та уважно стежитимуть за реакціями співрозмовників (75 %). Це дещо менше, ніж у середньому по країнах ОЕСР.

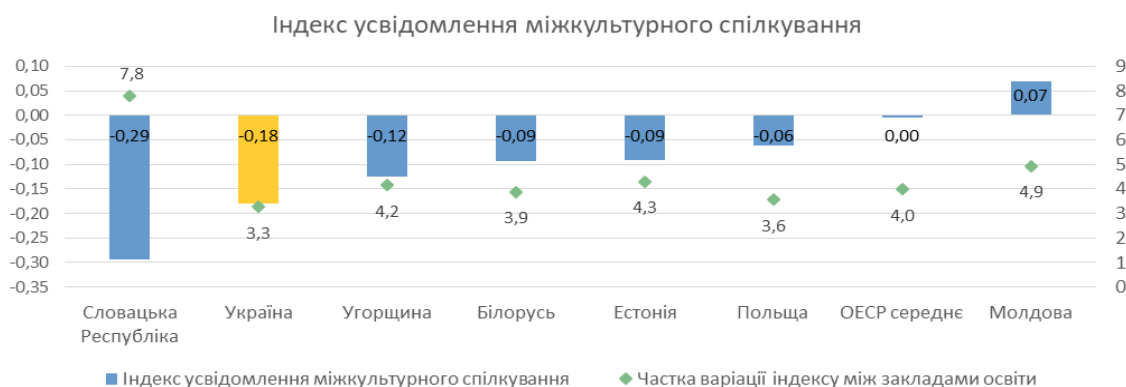
Майже в усіх референтних країнах, крім Словачької Республіки, дев'ять із десяти учнів підтверджують, що ключовим елементом у міжкультурному спілкуванні є вміння уважно слухати. Найменше в усіх країнах учнів, які погоджуються або цілком погоджуються з твердженням «Я дуже ретельно все пояснюю», але менше, ніж в Україні, таких учнів лише в Угорщині та Словачькій Республіці.

Частка учнів, які погоджуються або цілком погоджуються з поданими нижче твердженнями щодо спілкування з людьми, рідна мова яких є іншою?

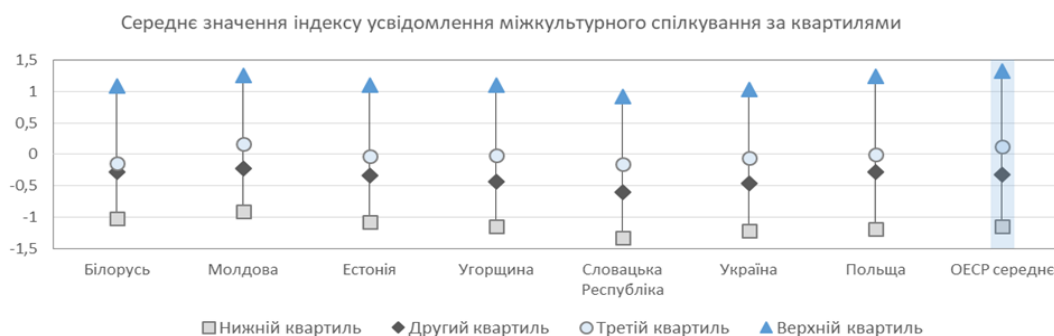

РІВЕНЬ УСВІДОМЛЕННЯ МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ В УКРАЇНСЬКИХ УЧНІВ СУТТЄВО НИЖЧИЙ, НІЖ У СЕРЕДНЬОМУ ПО КРАЇНАХ ОЕСР

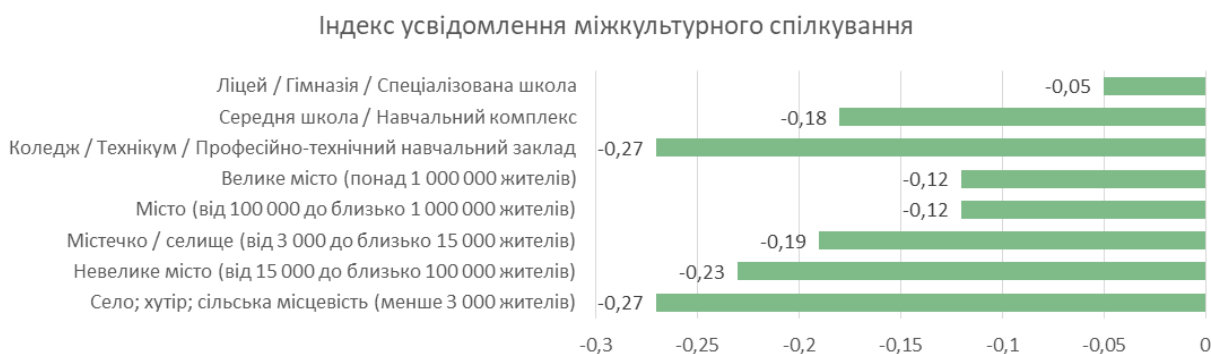
Українські учні демонструють значно нижчий, ніж у середньому по країнах ОЕСР, рівень усвідомлення міжкультурного спілкування. Серед референтних країн лише Словачька Республіка має нижчу позицію. У всіх країнах заклади освіти мало відрізняються між собою за рівнем усвідомлення учнями міжкультурного спілкування, оскільки частка варіації відповідного індексу між закладами освіти навіть у Словачькій Республіці з найвищим показником не перевищує 10 %. Значно більші відмінності спостерігаються між учнями всередині закладів освіти.

У більшості референтних країн спостерігається схожа поляризація індексу усвідомлення міжкультурного спілкування: учні у двох середніх квартилях розподілу демонструють подібні середні рівні усвідомлення міжкультурного спілкування, які суттєво відрізняються від відповідних значень у верхньому та нижньому квартилях. Найбільш вираженою така поляризація є в Білорусі.

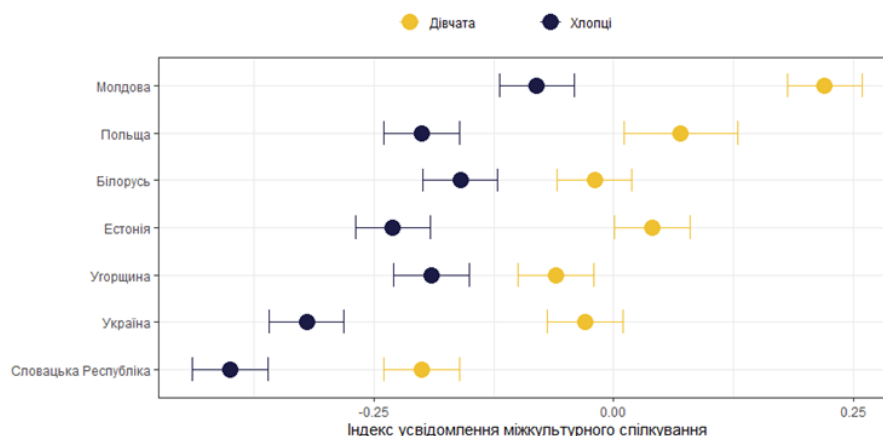

В Україні учні із сільської місцевості мають найнижчий рівень усвідомлення міжкультурного спілкування, але статистично значуща різниця спостерігається лише між селом і містом (до 1 000 000 жителів). Учні ліцеїв / гімназій / спеціалізованих шкіл мають суттєво вищий рівень індексу, ніж учні інших типів закладів освіти.

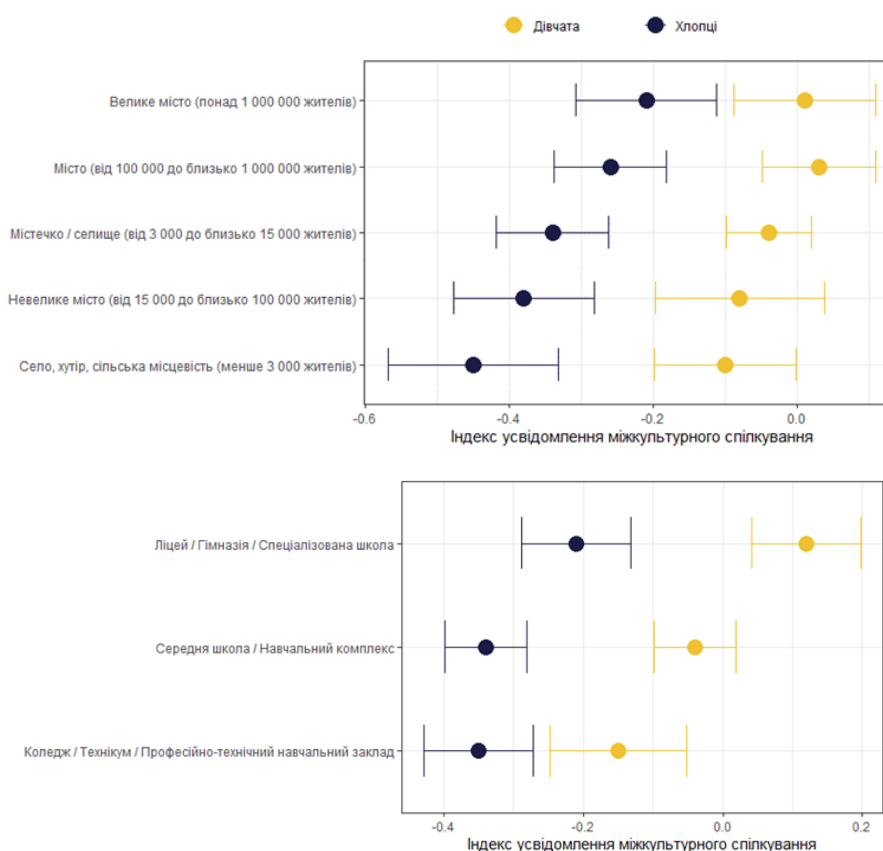

ДІВЧАТА В УСІХ КРАЇНАХ ДЕМОНСТРУЮТЬ ВИЩИЙ РІВЕНЬ УСВІДОМЛЕННЯ МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ, НІЖ ХЛОПЦІ

У всіх референтних країнах дівчата демонструють суттєво вищий рівень усвідомлення особливостей міжкультурного спілкування, ніж хлопці⁴. Причому найбільший розрив на користь дівчат наявний у Молдові, Україні, Естонії, а найменший – в Угорщині та Білорусі.

У межах України дівчата також перевершують хлопців в усіх аспектах, що стосуються міжкультурного спілкування, незалежно від типу місцевості чи типу закладу освіти. У великих містах (понад 1 000 000 жителів) та в коледжах / технікумах / професійно-технічних навчальних закладах ця різниця відчутна найменше, хоч і є статистично значущою на рівні 0,05.

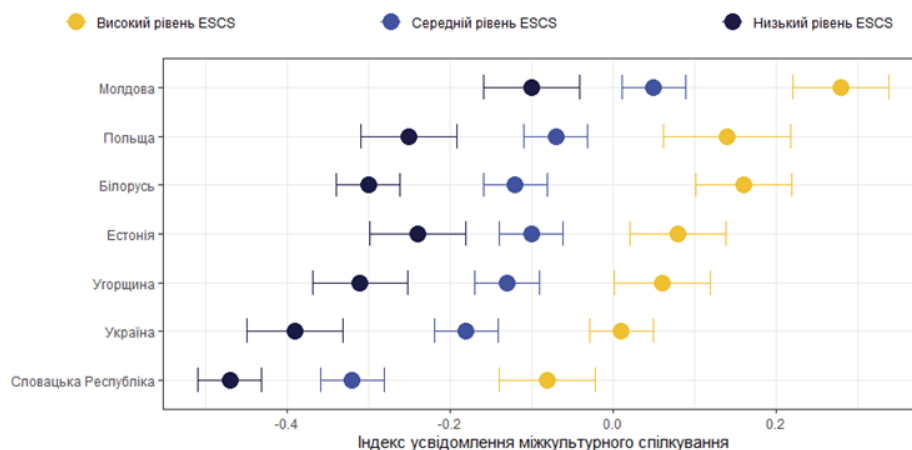

⁴ На рисунках показано середні значення індексу усвідомлення міжкультурного спілкування для України та референтних країн відповідно до статі учнів (з довірчим інтервалом).

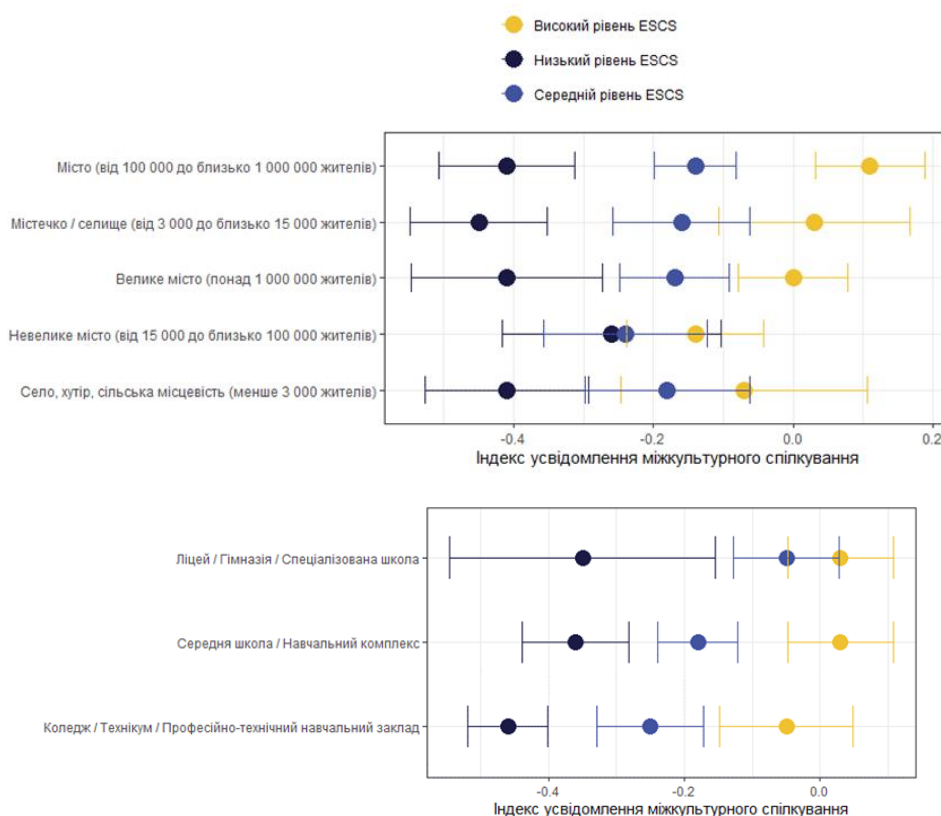

ВИЩИЙ РІВЕНЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАТУСУ УЧНІВ В УСІХ КРАЇНАХ АСОЦІЮЄТЬСЯ З ВИЩИМ РІВНЕМ УСВІДОМЛЕННЯ МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ

У всіх референтних країнах що вищий рівень соціально-економічного статусу учнів, то вищий рівень усвідомлення ними особливостей міжкультурного спілкування. Тут високий і низький рівень ESCS відповідають верхньому та нижньому квартилям розподілу індексу соціально-економічного статусу учнів ESCS, середній рівень ESCS – другому та третьому квартилям.

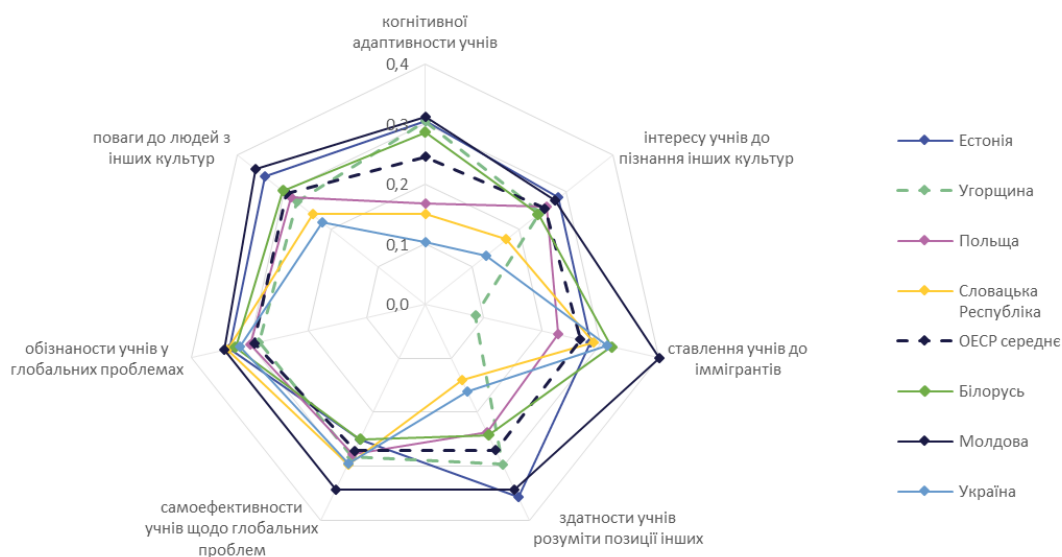
Водночас в Україні ця різниця є значущою лише в містах (від 100 000 до близько 1 000 000 жителів) та у великих містах (понад 1 000 000 жителів). У ліцях / гімназіях / спеціалізованих школах учні із середнім і високим рівнем ESCS суттєво не відрізняються за рівнем усвідомлення міжкультурного спілкування. Для інших типів закладів освіти спостерігається загальна тенденція.

ІСНУЄ ПОЗИТИВНИЙ ПОМІРНИЙ ЗВ'ЯЗОК МІЖ УСВІДОМЛЕННЯМ ОСОБЛИВОСТЕЙ МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ ТА ІНШИМИ ЯКОСТЯМИ, НЕОБХІДНИМИ ДЛЯ ЖИТТЯ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

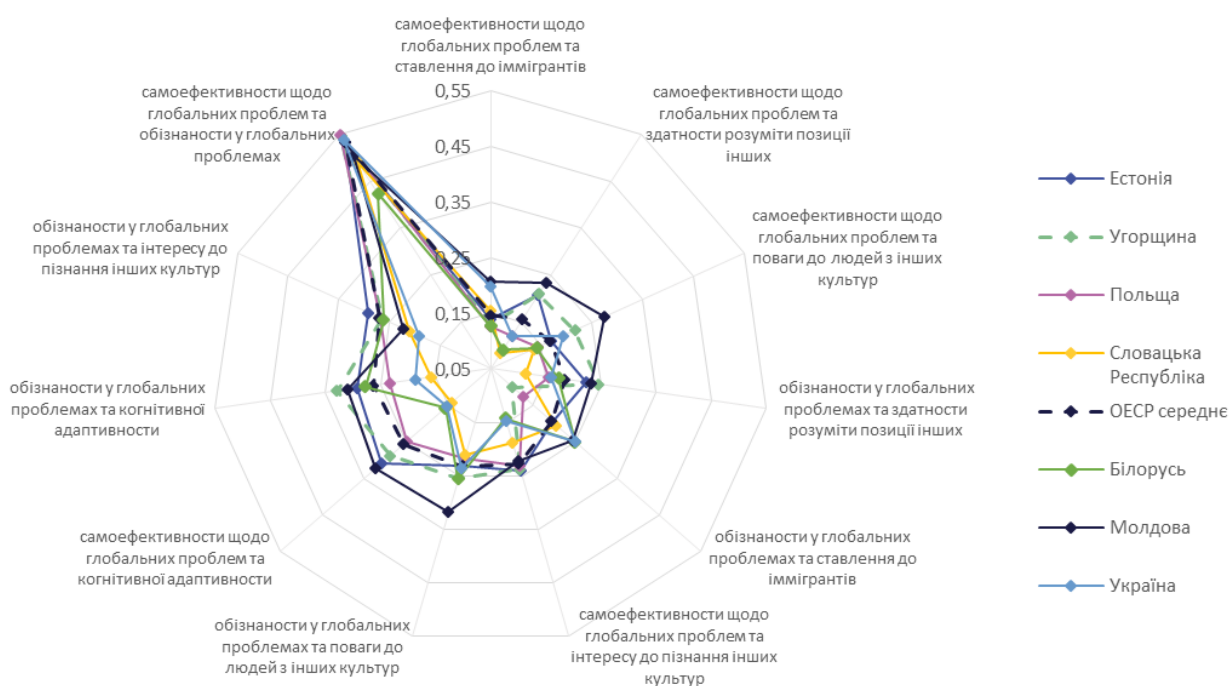
Індекс усвідомлення міжкультурного спілкування в усіх референтних країнах, як і в Україні, найбільше корелює з індексами поваги до людей з інших культур, обізнаності та самоефективності учнів щодо глобальних проблем (коефіцієнти кореляції близько 0,3), а найменше – з індексом когнітивної адаптивності, особливо в Україні, де кореляція становить усього 0,1.

Коефіцієнти кореляції індексу усвідомлення міжкультурного спілкування та індексів:

В Україні, крім високої кореляції індексів обізнаності та самоефективності щодо глобальних проблем (0,54), усі інші індекси пов'язані слабшою залежністю, ніж в інших референтних країнах. У Молдові ж, навпаки, усі залежності сильніші.

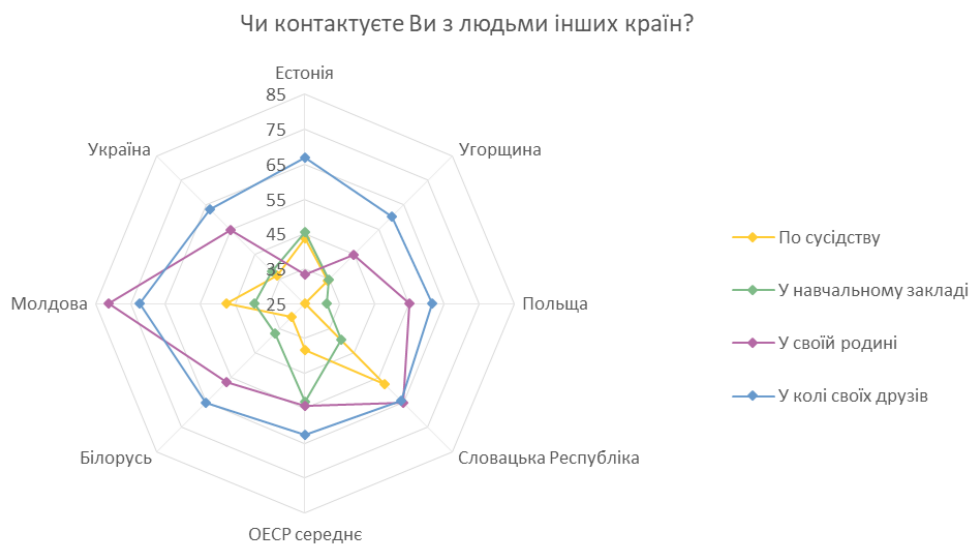
Коефіцієнти кореляції індексів:

ЧИ ВПЛИВАЮТЬ КОНТАКТИ УЧНІВ З ЛЮДЬМИ ІНШИХ КРАЇН НА ЇХНЮ ГОТОВНІСТЬ ДО ЖИТТЯ В БАГАТОКУЛЬТУРНОМУ СВІТІ?

15-РІЧНІ ПІДЛІТКИ НАЙБІЛЬШЕ КОНТАКТУЮТЬ З ЛЮДЬМИ ІНШИХ КРАЇН У КОЛІ СВОЇХ ДРУЗІВ

Майже в усіх референтних країнах найбільшою є частка учнів (від 60 до 70 %), які спілкуються з людьми інших країн у колі своїх друзів. Лише в Словачкій Республіці та Молдові більше учнів вказали, що спілкуються з людьми інших країн у своїй родині, водночас в Естонії таких учнів найменше (33 %). Від 31 % (Польща) до 46 % (Естонія) учнів спілкуються з людьми інших країн у закладі освіти. В Україні таких учнів 38 %. У Польщі та Білорусі найменша частка учнів, які спілкуються з людьми інших країн по сусідству.

У всіх типах населених пунктів та навчальних закладів в Україні також найбільше учнів, які спілкуються з людьми інших країн у колі своїх друзів. Але в невеликих населених пунктах (село, містечко, невелике місто) ця частка збігається із часткою учнів, які спілкуються з людьми інших країн у своїй родині. Найбільше учнів, які спілкуються з людьми інших країн у своєму закладі освіти, у великих містах (46 %).

**ДІВЧАТА ЧАСТІШЕ, НІЖ ХЛОПЦІ,
КОНТАКТУЮТЬ З ЛЮДЬМИ ІНШИХ КРАЇН
У СВОЇЙ РОДИНІ, А УЧНІ З ВИСОКИМ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ
СТАТУСОМ – У КОЛІ СВОЇХ ДРУЗІВ ТА В
ЗАКЛАДІ ОСВІТИ**

У всіх референтних країнах серед учнів, які контактують з людьми інших країн у своїй родині, суттєво більше дівчат, ніж хлопців (на 4 % в середньому по країнах ОЕСР)⁵. Найбільшою ця різниця є в Естонії та Білорусі (майже 10 %). Суттєво більше дівчат, які контактують з людьми інших країн в навчальному закладі або по сусідству, лише в Естонії. У всіх інших країнах така різниця між дівчатами та хлопцями або не суттєва, або більшою є частка хлопців. На спілкування з людьми інших країн у колі своїх друзів вказали дівчата й хлопці майже порівну в усіх країнах. Лише в Естонії суттєво більшою є частка дівчат, а в Угорщині – хлопців.

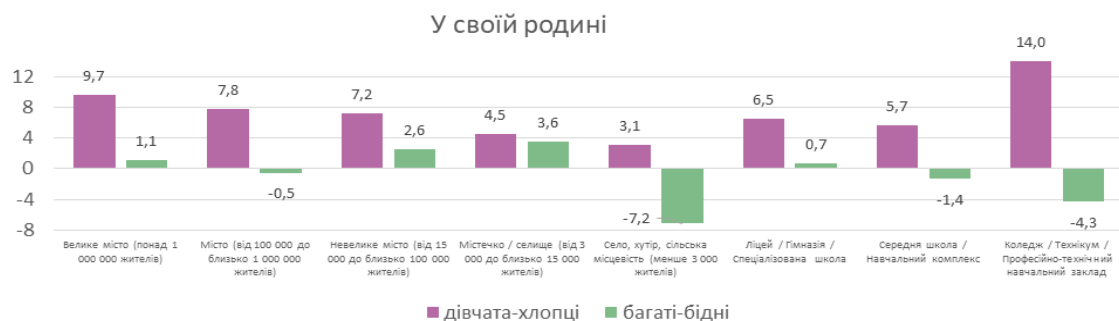
Майже в усіх країнах коло спілкування з людьми інших країн ширше в учнів з високим соціально-економічним статусом, особливо, якщо йдеться про спілкування в колі друзів або в закладі освіти. Лише в Україні більше учнів з низьким соціально-економічним статусом вказали, що контактують з людьми інших країн у своїй родині, а в Україні, Білорусі та Польщі – по сусідству. Але така різниця не є статистично значущою.

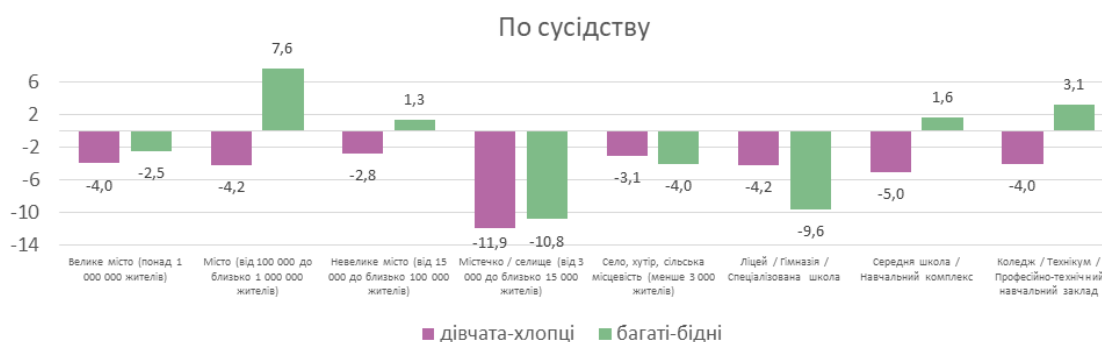
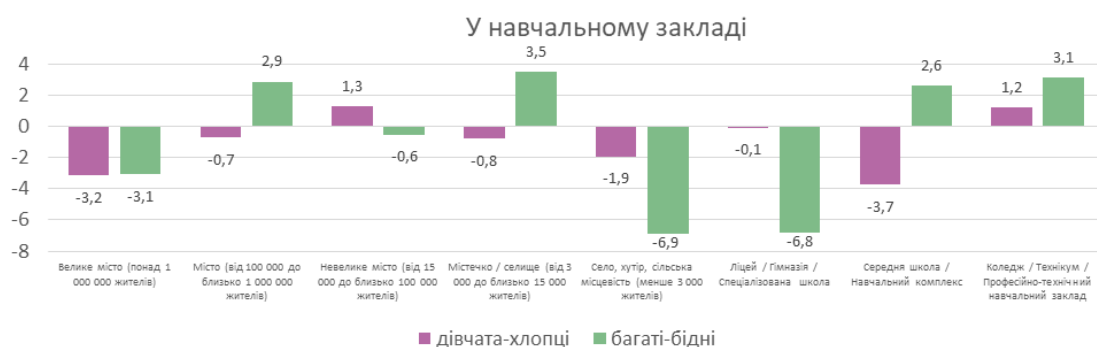
У всіх типах населених пунктів і навчальних закладів в Україні більше дівчат вказало, що вони контактують з людьми інших країн у своїй родині. У навчальному закладі та по сусідству майже скрізь по Україні частіше з людьми інших країн спілкуються хлопці. У невеликих містечках майже на 10 % більше хлопців, які контактують по сусідству. Трохи більше дівчат,

⁵ На рисунках різницю відповідних відсотків між дівчатами та хлопцями позначено «дівчата-хлопці», а різницю між учнями з високим соціально-економічним статусом (які складають 25 % учнів з верхньої частини розподілу індексу ESCS) та з низьким соціально-економічним статусом (25 % з нижньої частини розподілу індексу ESCS) позначено «багаті-бідні».

ніж хлопців, контактують з людьми інших країн у колі своїх друзів у невеликих містах, містах до 1 000 000 жителів та в коледжах / технікумах / ПТНЗ.

В Україні загалом більша частка учнів з високим соціально-економічним статусом є лише серед тих, хто контактує з людьми інших країн у закладі освіти або в колі своїх друзів. Водночас у селах і великих містах у закладах освіти спілкуються з людьми інших країн більше учні з низьким соціально-економічним статусом. Також серед різних типів закладів подібне спостерігається у ліцелях / гімназіях / спеціалізованих школах. Лише в селах та в коледжах / технікумах / ПТНЗ бідні учні частіше контактують з людьми інших країн у своїй родині. У селах, містечках і ліцелях / гімназіях / спеціалізованих школах також бідні учні частіше контактують по сусідству. У колі своїх друзів спілкування з людьми інших країн підтримують переважно учні з високим соціально-економічним статусом незалежно від типу населеного пункту чи типу закладу освіти.

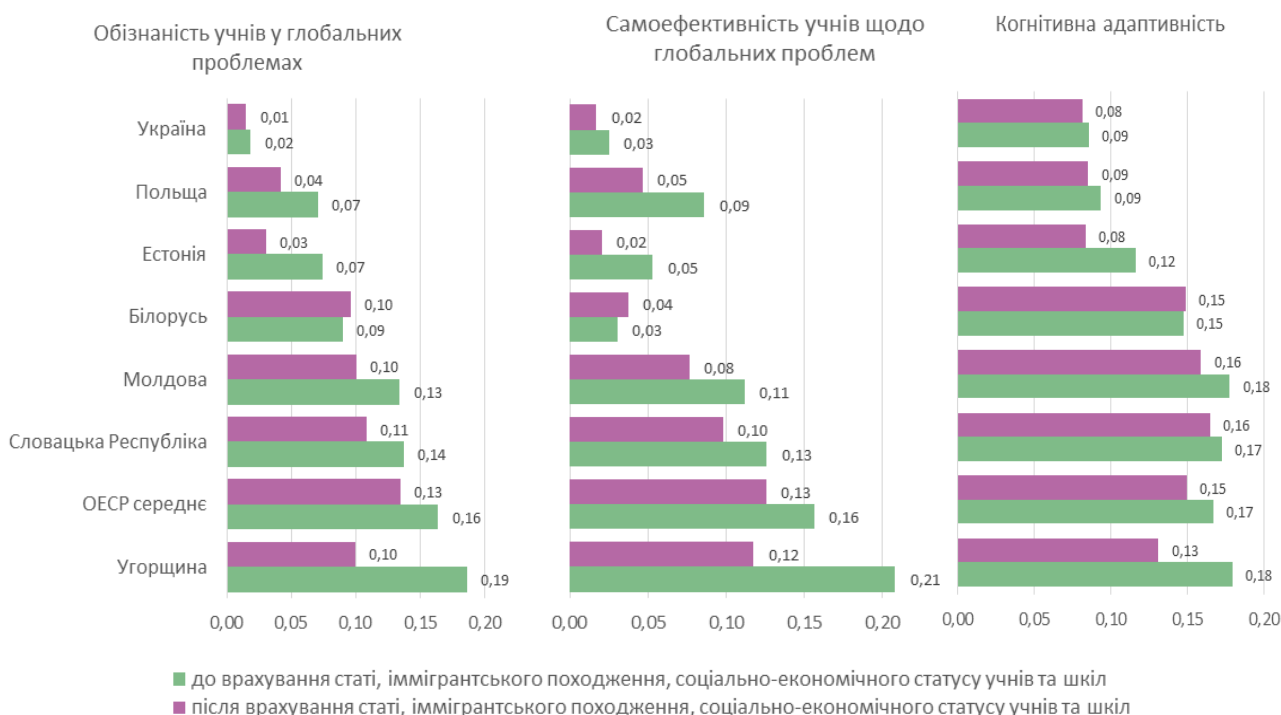

КОНТАКТИ УЧНІВ З ЛЮДЬМИ ІНШИХ КРАЇН У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ ПОЗИТИВНО ПОВ'ЯЗАНІ З БІЛЬШІСТЮ ІНДЕКСІВ, ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ГОТОВНІСТЬ УЧНІВ ДО ЖИТТЯ В БАГАТОКУЛЬТУРНОМУ СВІТІ

Контакти учнів з людьми інших країн можуть стимулювати інтерес до вивчення культури та звичаїв цих країн, допомогти учням набути різних здібностей та поглядів, необхідних для життя в багатокультурному світі. Тут розглядається зміна індексів, що характеризують готовність учнів до такого життя, залежно від ступеня їх контактування з людьми інших країн у навчальних закладах.

В Україні та Польщі на індекс обізнаності учнів у глобальних проблемах суттєво не впливає на те, чи мають учні в навчальних закладах контакти з людьми інших країн (ні до, ні після врахування статі, іммігрантського походження, соціально-економічного статусу учнів і шкіл)⁶, хоча в усіх країнах зв'язок позитивний. У Польщі, Естонії, Білорусі та Україні індекс самоефективності учнів щодо глобальних проблем також суттєво не залежить від того, чи контактують учні в навчальному закладі з людьми інших країн. А от суттєво вищий індекс когнітивної адаптивності (і до, і після врахування статі, іммігрантського походження, соціально-економічного статусу учнів і шкіл) в усіх референтних країнах мають ті учні, які контактують у навчальному закладі з людьми інших країн.

Різниця відповідного індексу між учнями, які вказали, що контактують з людьми інших країн у навчальному закладі, та тими, що таких контактів не мають

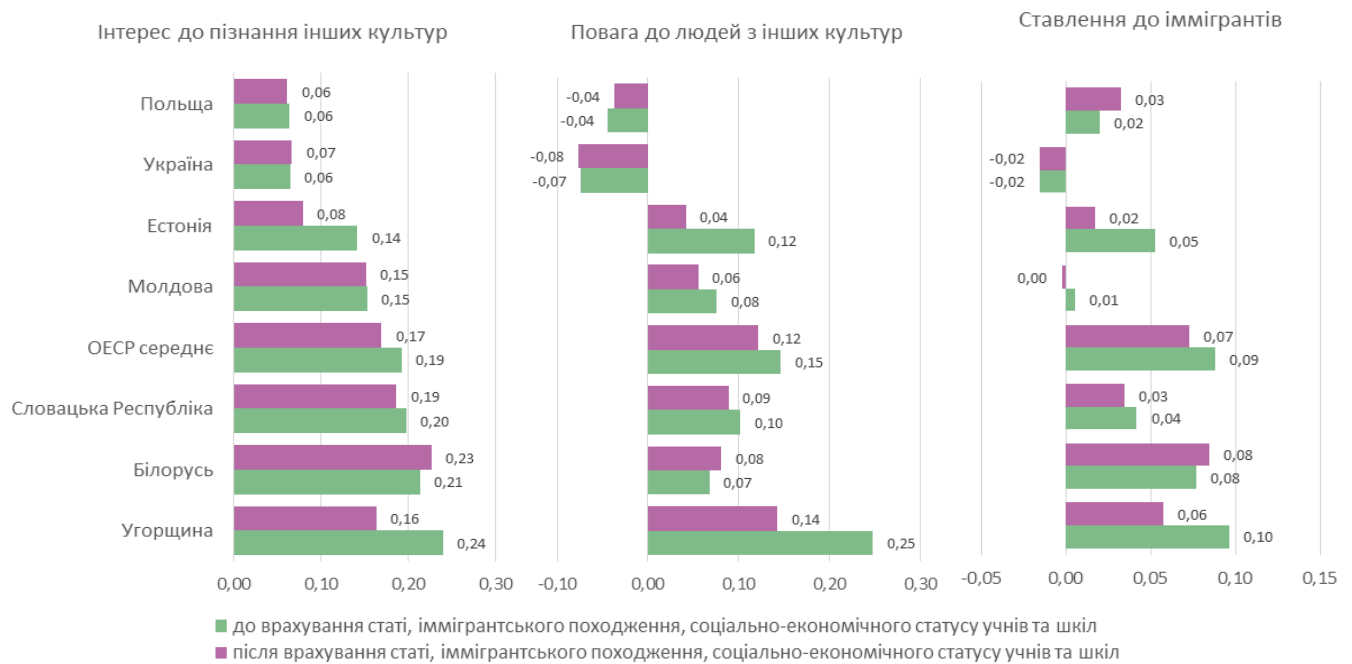
У всіх референтних країнах значно вищий інтерес до пізнання інших культур мають учні, які вказали, що контактують з людьми інших країн у навчальному закладі. Індекс поваги до

⁶ Результати отримано на основі моделі лінійної регресії, де в ролі залежної змінної були вибрані відповідні індекси, а в ролі незалежної змінної відповіді учнів на питання ST220Q02HA. Дані розраховувалися для кожної країни окремо.

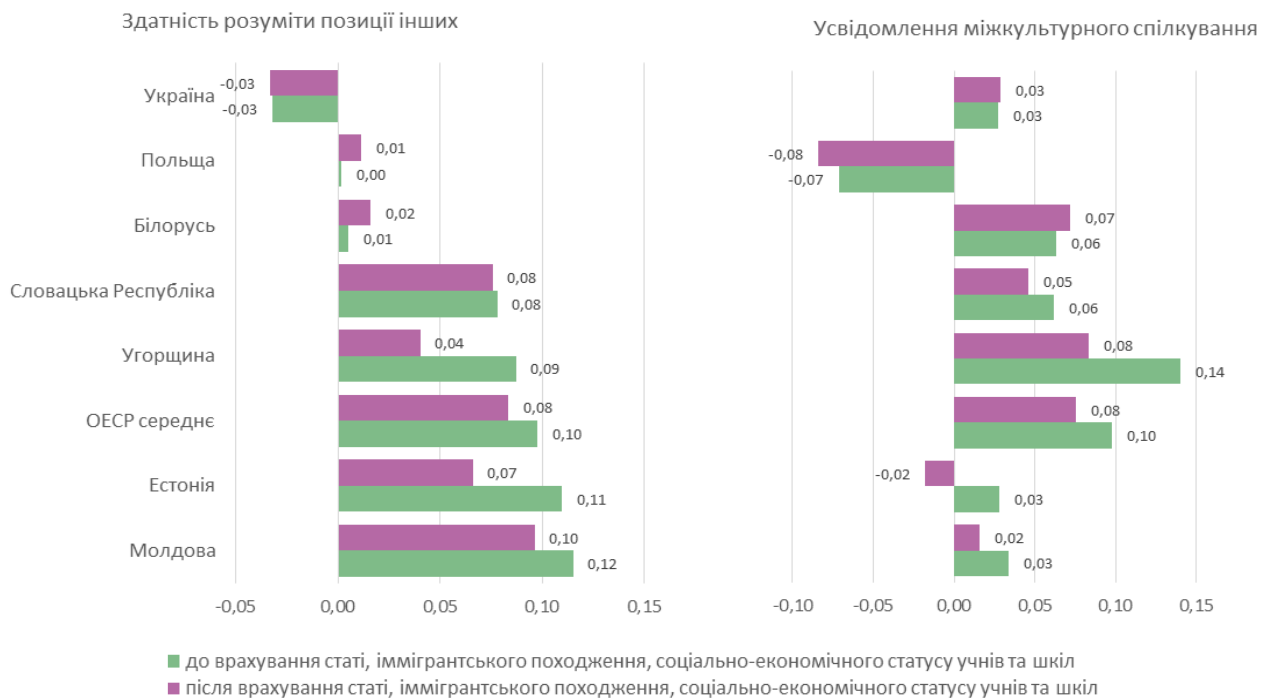
людей з інших культур після врахування статі, іммігрантського походження, соціально-економічного статусу учнів і шкіл не відрізняється суттєво для учнів цих двох категорій у Польщі та Естонії. Індекс ставлення до іммігрантів у більшості країн, крім Білорусі та Угорщини, не залежить від контактів з людьми інших країн у навчальному закладі.

Різниця відповідного індексу між учнями, які вказали, що контактують з людьми інших країн у навчальному закладі, та тими, що таких контактів не мають

В Україні ця різниця для індексів здатності розуміти позиції інших та усвідомлення міжкультурного спілкування не значуща ні до, ні після врахування статі, іммігрантського походження, соціально-економічного статусу учнів і шкіл.

Різниця відповідного індексу між учнями, які вказали, що контактують з людьми інших країн у навчальному закладі, та тими, що таких контактів не мають

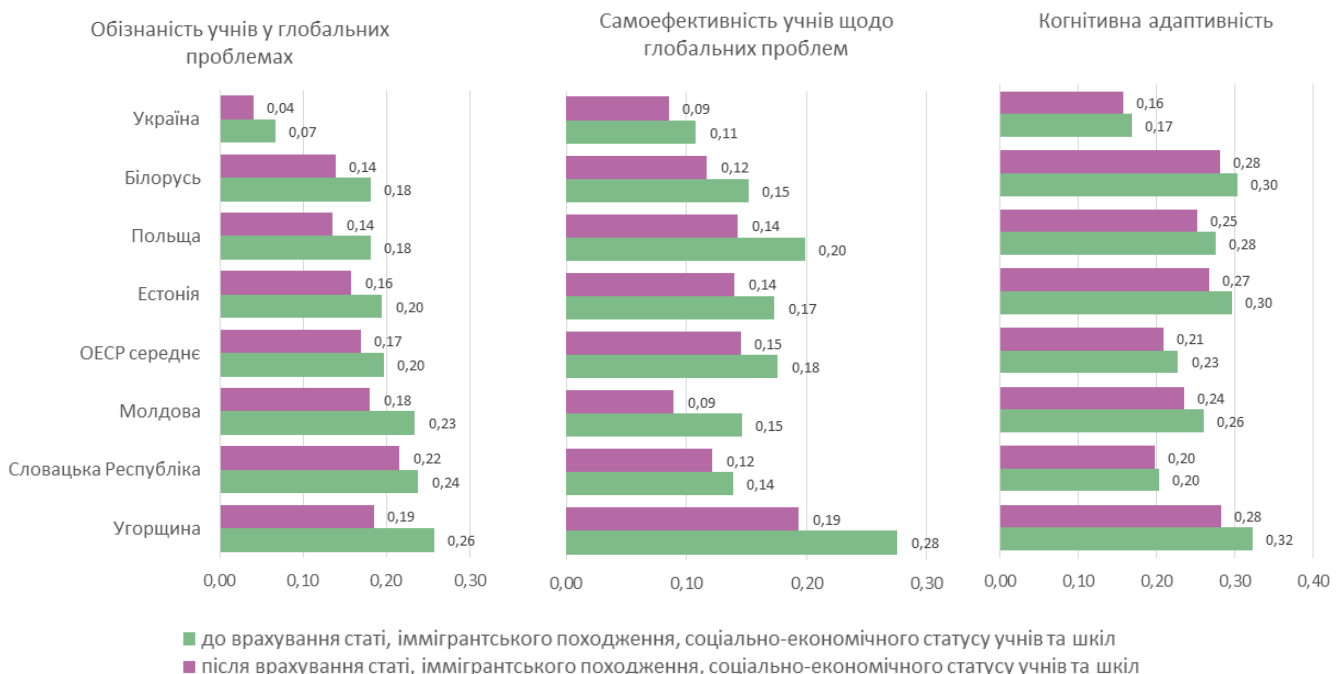

КОНТАКТИ УЧНІВ З ЛЮДЬМИ ІНШИХ КРАЇН У КОЛІ СВОЇХ ДРУЗІВ ПОЗИТИВНО ПОВ'ЯЗАНІ З УСІМА ІНДЕКСАМИ, ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ГОТОВНІСТЬ УЧНІВ ДО ЖИТТЯ В БАГАТОКУЛЬТУРНОМУ СВІТІ

У всіх референтних країнах частка учнів, які вказали, що контактують з людьми інших країн у колі своїх друзів, досить висока: від 60 % в Угорщині до 73 % в Молдові. У всіх країнах, крім Молдови, де 81 % учнів контактують з людьми інших країн у своїй родині, на інші типи контактів указувала значно менша кількість учнів. Тому тут розглядаємо зміну всіх індексів, що характеризують готовність учнів до життя в багатокультурному світі, залежно від ступеня контактування цих учнів з людьми інших країн у колі своїх друзів⁷.

Варто зазначити, що в усіх країнах зв'язок усіх індексів, що характеризують готовність учнів до життя в глобалізованому світі, з контактами учнів з людьми інших країн у колі своїх друзів позитивний і здебільшого значущий. Індекс обізнаності учнів у глобальних проблемах не залежить суттєво від контактів з людьми інших країн у колі друзів лише в Україні (після врахування статі, іммігрантського походження, соціально-економічного статусу учнів і шкіл). У всіх країнах учні, які мають контакти з людьми інших країн у колі своїх друзів, суттєво підвищують свою самоефективність щодо глобальних проблем та когнітивну адаптивність (як до, так і після врахування статі, іммігрантського походження, соціально-економічного статусу учнів і шкіл). Найбільший вплив соціально-економічних факторів на силу цього зв'язку спостерігається в Угорщині.

Різниця відповідного індексу між учнями, які вказали, що контактують з людьми інших країн у колі своїх друзів, та тими, що таких контактів не мають

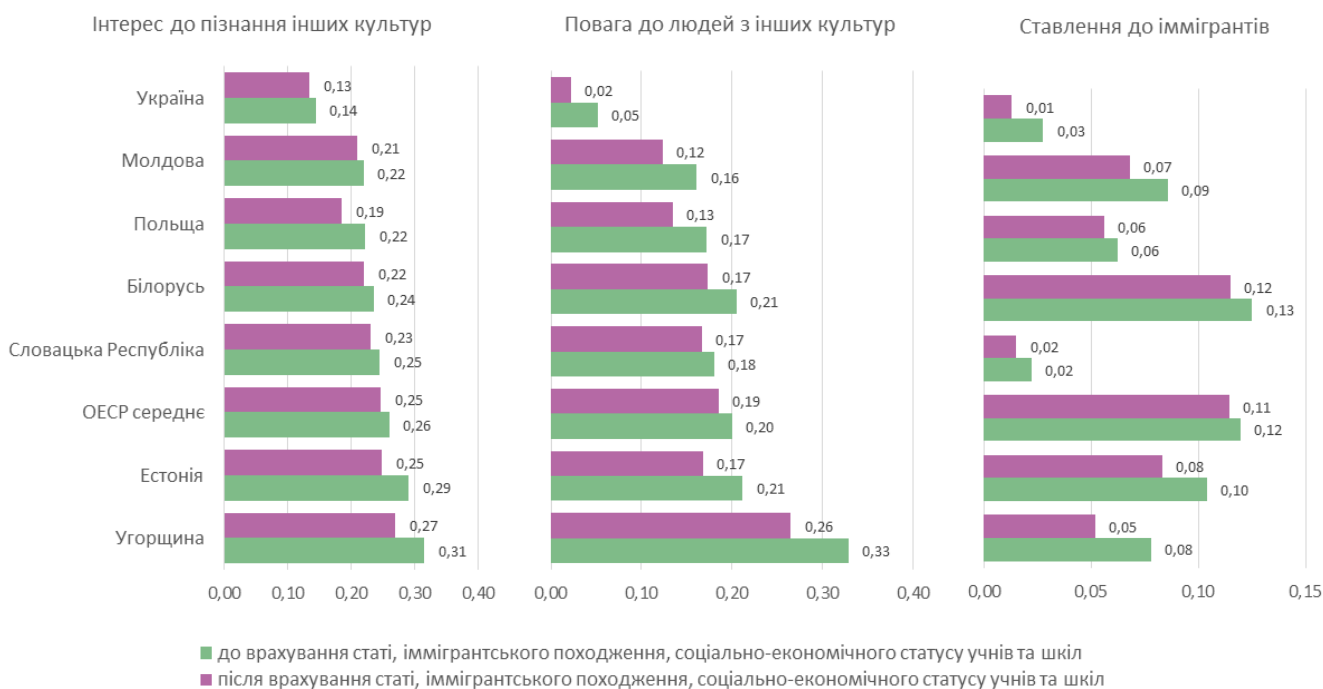

⁷ Дані про аналогічні залежності від контактів у своїй родині чи по сусідству можна знайти в:

OECD (2020), PISA 2018 Results (Volume VI): Are Students Ready to Thrive in an Interconnected World?, PISA, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/d5f68679-en>.

У всіх референтних країнах значно вищий інтерес до пізнання інших культур мають учні, які вказали, що контактують з людьми інших країн у колі своїх друзів, порівняно з учнями, які таких контактів не мають. Індекс поваги до людей з інших культур не відрізняється суттєво для учнів цих двох категорій лише в Україні (ні до, ні після врахування статі, іммігрантського походження, соціально-економічного статусу учнів і шкіл). Індекс ставлення до іммігрантів суттєво не залежить від контактів з людьми інших країн у колі друзів лише в Україні та Словачкій Республіці.

Різниця відповідного індексу між учнями, які вказали, що контактують з людьми інших країн у колі своїх друзів, та тими, що таких контактів не мають

У всіх країнах наявність контактів з людьми інших країн у колі своїх друзів має значущий вплив на здатність учнів розуміти позиції інших та на усвідомлення особливостей міжкультурного спілкування.

Різниця відповідного індексу між учнями, які вказали, що контактують з людьми інших країн у колі своїх друзів, та тими, що таких контактів не мають

РЕЗЮМЕ

Майже в усіх референтних країнах, крім Словацької Республіки, дев'ять із десяти учнів підтверджують, що ключовим елементом у міжкультурному спілкуванні є вміння уважно слухати. Найменше в усіх країнах учнів, які намагаються ретельно все пояснювати, але менше, ніж в Україні, таких учнів лише в Угорщині та Словацькій Республіці.

Українські учні демонструють значно нижчий, ніж у середньому по країнах ОЕСР, рівень усвідомлення особливостей міжкультурного спілкування. Серед референтних країн лише Словацька Республіка має нижчу позицію.

У всіх референтних країнах дівчата демонструють суттєво вищий рівень усвідомлення особливостей міжкультурного спілкування, ніж хлопці, а учні з високим соціально-економічним статусом – вищий рівень, ніж їхні менш благополучні в соціально-економічному аспекті однокласники.

Індекс усвідомлення міжкультурного спілкування в усіх референтних країнах найбільше корелює з індексами поваги до людей з інших культур, обізнаності та самоефективності учнів щодо глобальних проблем, а найменше – з індексом когнітивної адаптивності. В Україні більшість індексів пов'язані між собою слабшою залежністю, ніж в інших країнах.

У всіх референтних країнах контакти учнів з людьми інших країн у закладі освіти або в колі друзів позитивно пов'язані з більшістю індексів, що характеризують готовність учнів до життя в багатокультурному світі, але в Україні ця залежність не завжди значуща.

Автори:

Тетяна Лісова, методистка відділу досліджень та аналітики Українського центру оцінювання якості освіти

Марія Мазорчук, методистка відділу досліджень та аналітики Українського центру оцінювання якості освіти

Василь Терещенко, начальник відділу досліджень та аналітики Українського центру оцінювання якості освіти

Ганна Бичко, заступниця начальника відділу досліджень та аналітики Українського центру оцінювання якості освіти

Тетяна Вакуленко, заступниця директора Українського центру оцінювання якості освіти

За більш детальною інформацією звертайтеся до команди PISA Українського центру оцінювання якості освіти: pisa.ukraine@testportal.gov.ua

Із даними дослідження можна попрацювати тут: <https://www.oecd.org/pisa/data/>

Відвідайте сайти:

pisa.testportal.gov.ua
oecd.org/pisa

Читайте також:

Чи готові українські учні змінювати світ?

Майже 88 % учнів погоджуються або цілком погоджуються з тим, що, спілкуючись своєю рідною мовою з людьми, рідною мовою яких є інша, вони передусім намагаються уважно слухати, що ті кажуть. Якщо під час такого спілкування виникатимуть проблеми, 84 % учнів швидше за все шукатимуть способи їх подолання. Найменшими в Україні є частки учнів, які під час такого спілкування дуже ретельно все пояснюватимуть (71 %) та уважно стежитимуть за реакціями співрозмовників (75 %).

В Україні учні із сільської місцевості мають найнижчий рівень усвідомлення міжкультурного спілкування, а учні ліцеїв / гімназій / спеціалізованих шкіл мають суттєво вищий рівень цього індексу, ніж учні інших типів закладів освіти.

Існує позитивний помірний зв'язок між усвідомленням особливостей міжкультурного спілкування та іншими якостями, необхідними для життя в глобалізованому світі.

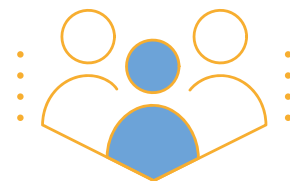
Контакти учнів з людьми інших країн можуть стимулювати інтерес до вивчення культури та звичаїв цих країн, допомогти учням набути різних здібностей та поглядів, необхідних для життя в багатокультурному світі.

Українські учні демонструють значно нижчий, ніж у середньому по країнах ОЕСР, рівень усвідомлення міжкультурного спілкування, тобто гірше за учнів ОЕСР готові до відкритого спілкування з людьми з інших культур, гірше розуміються на особливостях міжкультурних контактів та способах їх ефективного здійснення.

В Україні, як і в усіх референтних країнах, дівчата перевершують хлопців у всіх аспектах, що стосуються міжкультурного спілкування, незалежно від типу місцевості чи типу закладу освіти.

Майже в усіх референтних країнах найбільшою є частка учнів (від 60 до 70 %), які спілкуються з людьми інших країн у колі своїх друзів. В Україні також найбільше учнів, які спілкуються з людьми інших країн у колі своїх друзів. Але в невеликих населених пунктах (село, містечко, невелике місто) ця частка збігається із часткою учнів, які спілкуються з людьми інших країн у своїй родині. Найбільше учнів, які спілкуються з людьми інших країн у своєму закладі освіти, у великих містах (46 %).